

Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi
The Journal of Social Sciences Institute
Yıl/Year: 2019 – Kış / Winter Sayı/Issue: Ek-1 Özel Sayı
Sayfa / Page: 125-152
ISSN: 1302-6879 VAN/TURKEY
Makale Bilgisi / Article Info - Geliş/Received: 23.10.2019
Kabul/Accepted: 04.12.2019 - Araştırma Makalesi / Research Article

**MİMARİ AÇIDAN ŞUAYB VE
DARA ANTİK KENTLERİNİN
KIRSAL VE KÜLTÜREL
TURİZM ÖZELLİKLERİNİ
ARAŞTIRMAK**

***ARCHITECTURAL RESEARCH
OF RURAL AND CULTURAL
TOURISM CHARACTERISTICS
OF THE ANTIQUE CITIES
ŞUAYB AND DARA***

Dr. Öğr. Üyesi Yaşar SUBAŞI DİREK

Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi

Mimarlık ve Tasarım Fakültesi, Mimarlık Bölümü

ORCID: 0000-0001-7846-0478, yasarsu2000@gmail.com

Öz

Sürdürülebilir yerleşimlerin sonucu olarak kültürel ve fiziki katmanlaşma ve yapılaşma oluşumu, Anadolu kentlerinin ortak niteliğidir. Tarihi süreçte oluşan bu katmanlaşmanın niteliği, kentsel yerleşmeler kadar, kırsal yerleşmelerin de kendine özgü karakterini ortaya çıkarabilmektedir. Bu çalışma kapsamında, tarihi ve arkeolojik kalıntılarla yerele özgü kır mimarisi iç içe geçmiş bir bütünsellikle günümüze ulaşan iki örnek incelenmiştir. Bunlardan ilki; “Peygamberler Şehri” olarak adlandırılan Şanlıurfa’da, Şuayb Peygamberin orada yaşadığına ve öldüğüne inanılan ve Hazreti Musa ile buluştuğu kent olduğu sanılan antik Şuayb kenti; diğeri ise erken Bizans döneminde bir sınır garnizon kenti olarak kurulan ve çoğu ilk dönemden kalan savunma, su yapıları ve nekropol alanlarıyla dikkat çeken Dara antik kentidir.

Çalışmanın amacı: aynı bölgede yer almalarına karşın farklı amaçlar için kurulan bu iki antik kentin, Kırsal ve Kültürel Turizm değerlerini, mimari açıdan irdelemek, benzer ve farklı yönlerini kıyaslamak, tanıtılmalarını sağlayarak ülke turizmine kazandırmaktır. Çalışmanın yöntemi, literatür taramasına ilave olarak, alanda tespit ve belgelemeler yapmaktır. Böylece, özellikle çok az bilinen Şuayb kentini araştırıp, kayıt altına almak hedeflenmektedir. Sonuçta elde edilen bulguların paylaşılması ile bu kentlerin turizm açısından potansiyellerinin artacağı, böylece turizm rotalarına dahil edileceği, dolayısıyla turizmin ekonomik açıdan bölgeye ve ülkeye katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Şuayb ve Dara antik kentleri, kırsal turizm, kültürel turizm.

Abstract

The common feature of most of the Anatolian settlements is the physical

and cultural stratification resulting from continuous settlements. Historical stratification can be seen as the unique character of rural as well as urban settlements. In this context, two examples that have survived to date with archeological remains and traditional rural architecture are examined within the scope of the study. The first of these is known as the ‘City of the Prophets’, the ancient Şuayb in Sanlıurfa, and the other is the ‘Dara ancient city’, which was established as a border garrison city in the early Byzantine period, attracting attention with its defense, water structures and necropolis areas, many of which remained from the first period. In both ancient cities, which are the focus of the study, life continues in the traditional rural fabric today.

Considering that rural tourism has recently been at the forefront, these cities, with their rural as well as historical features, are the ‘water of life’ for regional tourism. The aim of this study is to examine the values of rural and cultural tourism afforded by these two ancient cities. The study also aims to compare the cities which were established for different purposes, although they are located in the same region, and to introduce them as tourism destinations. To do so, after a literature review, the method of the study is introduced as documentation in the field, with the prospect of investigating the very little known city of Şuayb especially with measurements and modeling, and recording it as a tourism destination. It is assumed that the potential of these cities as tourism destinations will be increased by sharing the findings obtained, paving the way for them to be included in tourism maps which will in turn contribute to the region’s and the country’s economy.

Keywords: Şuayb and Dara ancient cities, rural tourism, cultural tourism.

Giriş

Turizm sektörüne ilgi, hız kazanan küreselleşme olgusu ile birlikte artmıştır. İnsanların daha bilgili ve eğitilmiş olmaları, öğrenme merakı, farklı kültürler görmek ve tanımak isteği, başka kent ve ülkelerdeki doğal ve kültürel güzellikleri keşfetme duygusu turizm sektörüne de yansımaktadır. Artık insanlar klasik olarak deniz, kum güneş konsepti dışında daha farklı, eğlenceli, maceralı konseptlere yönelmektedirler. Bunun sonucunda da doğal olarak farklı ve alternatifli turizm çeşitleri görülmektedir. Artık turizm sektörü ile beraber insanlar, kültürel, tarihsel, doğal ve arkeolojik değerlere yönelmişlerdir. Bu yönelmeyle beraber, kırsal ve kültürel turizm türleri, alternatif turizm olarak daha da önemsenmeye başlanmıştır.

Son derece önemli ve büyük bir kültürel potansiyele sahip olan ülkemiz, başka hiçbir ülkeyle kıyaslanamayacak kadar kültürel, tarihi ve arkeolojik zenginliklere de ev sahipliği yapmaktadır. Özellikle kültürel miras amacıyla yapılan turizm faaliyetleri, turistlerin farklı deneyimler aradığı, gidilen ülkenin tarihi ve kültürü hakkında bilgi ve deneyim kazandıran, ülkelerin önde gelen turizm kaynaklarından biridir. Günümüzde, en

popüler turistik etkinliklerden biri de, tarihi ve kültürel mekânları ziyaret etmektir (Kalay vd, 2017:122). Desteklenmesi ve teşvik edilmesi durumunda kültürel turizm sayesinde yöre halkı, kendi değerlerine ve geçmiş kültürlerin izlerini taşıyan kalıntılara sahip çıkıp korumakla beraber, bu eserlerin korunması için maddi kaynakta elde edebilirler.

Farklı kültürleri ve kültür miraslarını deneyimlemek ve görmek için yapılan seyahatler kültür turizmi olarak bilinmektedir. Avrupa Birliği 1980'lerin başında kültürel kimlik ve kültür mirası belirlemek için bu kavramı önermiştir. Daha sonrasında kültür turizmi, ulaşım ve iletişimdeki gelişmelerle birlikte, meraklı kişilerce, ilginç kültürleri öğrenme ve farklı kültürleri görme olarak tanımlanmıştır (Kalay vd,2017:123). Kültür turizmi bir ülkenin veya bölgenin kültürünü, geçmişini, sanatını, diğer değerlerini ve o bölgelerdeki insanların yaşam kültürünü içerir. UNESCO tarafından listelenen, Dünya Mirası Listesindeki yerleşimler de, kültürel turizmi teşvik etmek için değerlendirilebilmektedir. Dünya mirası UNESCO tarafından kültürel, doğal ve hem kültürel hem de doğal miras olmak üzere üç kategoride sınıflandırılır. Ülkemizde 16'sı kültürel, 2'si karma olmak üzere Dünya Miras Listesine girmiş 18 miras alanı bulunmaktadır. Yine Dünya Miras Geçici Listesinde 73 kültürel, 3 doğal, 2 de karma olmak üzere 78 miras alanımız mevcuttur¹. Konu kapsamında ele alınan Şanlıurfa'da yer alan Göbekli tepe 2018 yılında UNESCO Dünya Kültür Mirası Listesinde yerini almış ve 2019 yılı Göbekli tepe yılı olarak ilan edilmiştir (Şekil 1). Yine Mardin kentinin genelini kapsayan Mardin Kültürel Peyzajı ile Harran ve Şanlıurfa, 2000 yılından beri Dünya Miras Geçici Listesinde yer almaktadırlar.

Kültürel mirası oluşturan somut kültür kalıntısı olarak da tanımlanabilen arkeolojik, kentsel ve doğal sitler, tümülüs, anıt, ören yeri, höyük, külliye, cami, kiliseler, hem tarihi, hem de kültürel mirası oluşturmaktadır. Bunlarla birlikte, Mardin ve Şanlıurfa'nın adı geçen kültürel ve tarihi varlıklar açısından son derece zengin bir yöre olduğu söylenebilir (Tablo 1). Diğer yandan kültürel turizmle birlikte yer alan kırsal turizm de, hem yerel kültürün hem de doğanın korunmasını kapsadığı gibi, yerel halka ek gelir sağlama, iç göçü önleme, kırsal kalkınmaya katkıda bulunma ve kültürel mirasın yaşatılmasına destek verme özelliklerine de sahiptir.

Anadolu'da yer alan tarihi yerleşmelerin ortak özelliği, sürekli yerleşimler sonucu oluşan fiziksel ve kültürel katmanlaşmadır. Görülen bu tarihi katmanlaşma niteliği kentsel yerleşmeler kadar, kırsal yerleşmelerin de özgün karakteri olarak karşımıza çıkabilmektedir. Bu bağlamda, arkeolojik kalıntılarıyla geleneksel kırsal mimari iç içe geçmiş bir yapıya sahiptir.

1 <http://www.unesco.org.tr> (Erişim tarihi: 15.10.2019)

Şekil 1: UNESCO Dünya Kültür Mirası Listesine 2018 Yılında Giren Göbeklitepe

Tablo 1: Şanlıurfa ve Mardin kentlerinde yer alan sit alanları²

ŞANLIURFA		MARDİN	
Sit Alanları	Sayısı	Sit Alanları	Sayısı
Arkeolojik Sit Alanı	755	Arkeolojik Sit Alanı	210
Kentsel Sit Alanı	7	Kentsel Sit Alanı	3
Tarihi Sit Alanı	1	Tarihi Sit Alanı	
Kentsel Arkeolojik Sit Alanı	4	Kentsel Arkeolojik Sit Alanı	2
Karma Sit Alanları		Karma Sit Alanları	
Arkeolojik ve Kentsel Sit Alanı	1	Arkeolojik ve Kentsel Sit Alanı	1
Doğal ve Tarihi Sit Alanı	1	Doğal ve Tarihi Sit Alanı	
Toplam	769	Toplam	216

Ülke turizminin kalkınması adına önemli özellikte bulunan geleneksel kırsal ve kültürel yapıların tanıtılması, korunarak geleceğe aktarılması, bu konuda çalışanların vazifelerinden sayılmaktadır. Dolayısıyla, geçmişten günümüze ulaşan hem kültürel hem kırsal, hem de tarihsel nitelikteki örneklerden ikisi, çalışma kapsamında incelenmiştir. Bunlardan ilki; «Peygamberler Şehri» olarak bilinen Şanlıurfa sınırları içinde kalan ve Şuayb Peygamber'in yaşadığı kent olarak rivayet edilen, Şuayb Peygamberin damadı Hazreti Musa ile bulunduğu yer olduğu söylenen, aslında Roma imparatorluğunun koloni kenti olduğu düşünülen antik Şuayb ken-

² <https://kvmgm.ktb.gov.tr/TR-44974/illere-gore-sit-alanlari> (Erişim tarihi: 15.10.2019)

tidir. Diğeri ise Mardin sınırları içinde, erken Bizans döneminde bir sınır garnizon kenti olarak kurulan ve yapıldığı ilk dönemden günümüze kadar ayakta kalan savunma, su yapıları ve nekropol alanlarıyla dikkat çeken Dara antik kentidir.

Her iki antik kentte de, geleneksel kırsal dokudaki yaşantı günümüzde sürmektedir. Ancak çevresel ve ekonomik nedenlerden dolayı kalkınma aşamasına tam geçemeyen bu yerleşmeler için kırsal ve kültürel turizm, çok önemli getiri kaynağı olabilir. Aynı zamanda bölgenin binlerce yıl tarihsel geçmişi olması bu kentleri köklü uygarlıkları ve kültürleri açısından da önemli kılmaktadır.

Diğeri yandan özellikle Şuayb antik kenti üzerine bugüne kadar bilimsel anlamda herhangi bir çalışmaya rastlanmamış olması da, bu çalışmayı önemli kılan unsurlardandır. Bu nedenle bu antik yerleşimler konu olarak seçilmişlerdir. Çalışmanın amacı, aynı bölgede yer almalarına karşın farklı amaçlar için kurulan bu iki antik kenti, buldukları çevreyle beraber tanıtmak, kırsal ve kültürel turizm değerlerini, mimari açıdan irdelemek, benzer ve farklı yönlerini kıyaslamak, tanıtılmalarına katkı sağlayarak ülke turizmüne kazandırmaktır. Çalışmanın yöntemi, kavramsal değerlendirme çalışması şeklindedir. Bu kapsamda, veri toplamak amacıyla literatür taramasına ilave olarak, alanda gözlem, tespit ve belgelemelerin yanısıra, yöre halkıyla mülakatlar da yapılarak, özellikle çok az bilinen Şuayb kenti araştırılmış, elde edilen veriler kayıt altına alınmış ve çalışma kapsamında irdelenmiştir. Alınan bu verilerin belli bir sistematikte ele alınmasında, öncelikle kırsal ve kültürel turizm bileşenleri tespit edilmiştir. Ardından Urfa ve Şuayb antik kenti, sonrada Mardin ve Dara antik kenti ele alınmış, kentlerle ilgili veriler analiz edilmiştir. Daha sonra elde edilen veriler ışığında her iki antik kentin hem benzer ve farklı yönleri kıyaslanmış, hem de ayrı ayrı kırsal ve kültürel turizm bileşenleri açısından irdelenmiş ve bulgular tablolar ile özetlenmiştir.

1. Kırsal ve Kültürel Turizm

Dünyadaki birçok ülkede olduğu gibi ülkemizde de kalkınma stratejilerinin önemli bir parçası olan ve bacasız sanayi olarak adlandırılan turizm sektörü, ülke kalkınmasına imkân sağlaması ve elde edilecek gelirin tabana yayılması nedeniyle, ekonomik, sosyal ve bölgesel kalkınma açısından önemli dinamiklerden biridir. Farklı turizm türlerine giderek ilginin artmasıyla, artık ülkeler doğal ve tarihi zenginliklerini değerlendirerek alternatif turizmlere yönelmeye başlamışlardır. Son dönemlerde turizmdeki arz ve talep dengesi, tatil turizminden, kırsal, kültür ve doğa turizmüne doğru yönelim görülmektedir (Kürkçüoğlu ve Erkol, 2012: 3).

Kırsal turizm; özellikle kırsal alanlarda yöre halkı için bir gelir

kaynağı ve kalkınma aracı olabilen, uygulandığı yerde kültürel etkileşimi sağlayan ve giderek de önemi artan alternatif bir turizm çeşididir. Türkiye, elverişli coğrafik yapısı, tarihi, kültürel ve sosyal bir dokuya sahip olmasıyla kırsal turizm için son derece uygun yerleşmeleri kapsamaktadır.

Günümüzde birçok ülkenin kırsal kalkınma politikalarında ve stratejilerinde yer alan kırsal turizm, ülkemizin bazı yörelerinde de olumlu katkılar sağlamaktadır. Kırsal turizme ait pek çok tanımla karşılaşılabilir. Kırsal turizmin bazı kaynaklarda köy turizmi, yayla turizmi, çiftlik turizmi, tarımsal turizm, ekoturizm gibi farklı isimlerle adlandırılmaktadır. Ancak genel olarak kırsal turizm için; doğal ortamlarda tatillerini geçirmek isteyen ve farklı kültürleri tanımayı arzulayan turistlerin, kırsal bir yerleşmeye giderek, zaman geçireceği, konaklayacağı ve o yerleşmeye özgü kırsal, tarihi ve kültürel alanları görüp, etkinliklere katılabileceği turizm türü denilebilir.

Soykan (2003:5) Kırsal turizmin bileşenlerini dört alt başlıkta incelemiştir. Bunlar:

Kırsal Alanlar: Kırsal alanlar daha çok doğal ve coğrafik özellikleri kapsar. Dağlar, göller, nehirler, ormanlar, ova ve yayla köyleri bu kapsamda değerlendirilebilir.

Kırsal Miras: Tarih öncesinden günümüze gelinceye kadar yaşanan ve yapılarla yansıyan bütün değerler bu alanda incelenebilir. Örneğin, kaleler, camiiler, köyler, endüstriyel ve tarihi yapılar bu kapsamda irdelelenebilir.

Kırsal yaşam; Kırsal alanın yaşam kültürünü kapsayan alandır. Kültürün yansıdığı yerel etkinliklerden el sanatlarına, müzikten beslenmeye, agro turizme kadar bir çok alanda ele alınabilir.

Kırsal etkinlikler: Kırsal alanda yapılabilecek spor ve etkinlikleri içerir. Yürüyüş, balık tutma, at binme, avcılık gibi etkinlikler bu alanda incelenebilir.

Alternatif turizm türlerinden biri de kültür turizmidir. Farklı birçok tanıma rağmen genel anlamda kültürü: Bir toplumun veya insan grubunu yaşam şeklini, gelenek ve göreneklerini, örf ve alışkanlıklarını, sanat ve inançlarını ifade eden, belirleyen gelişmişlik olarak tanımlamak mümkündür.

Kültürel turizm; tarihi yapıları, yerel mimari eserleri yerinde görmek, festival, fuar veya konserlere katılmak, inanç amacıyla dinî seyahat yapmak, arkeolojik siteleri, çevresel ve doğal güzellikleri incelemek veya yerel yemekleri tatmak gibi bir çok amaçla yapılabilecek turizm türüdür.

Özellikle kitle turizmi olarak adlandırılan turistik gezilerde bile kültürel amaçlı gezilerin olması, bu turizmin öneminin bir kanıtı olduğu söylenebilir. Dünya insanların birbirini anlaması ve tanınmasında, birbirlerinin kültürlerini ve yaşadıkları coğrafyaları keşfetmelerinin kültür turizmini daha da artıracığı kesindir. Günümüzde turistler sahil kenarında bile tatillerini geçirdiklerinde, buldukları yerleşimin tarihi, kültürel ve doğal zenginliklerini görmek istemektedirler. 1988 yılında Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından hazırlanan “Bir Yörenin Turizm imkânlarının Değerlendirilmesi için Rehber” adlı kaynakta “Kültürel Değerler” başlığı altında aşağıda sıralanan sınıflandırma yapılmıştır (Arınç, 2002: 108).

Bu kaynağa göre kültürel değerler;

- Tarihi eserler; Cami, han, hamam, türbe, su kemeri, tescilli yapı-sokak, anıtsal ağaçlar, çeşme, kervansaray, saat kulesi sayılabilir.
- Arkeolojik eserler; : Antik kent, kale, sur, tiyatro, hamam, su kemeri, nekropol, akropol, mabed, tapınak, kilise, sarnıç ile yeraltı arkeolojik eserleri buna örnektir.
- Tarihi dini merkezler; Cami, türbe, manastır, kilise, sinagog tarihi dini merkezlerdir.
- Müzeler; Etnografya müzesi, arkeoloji müzesi, açık hava müzesi, özel konulu müzeler buna örnektir.
- Festivaller ve özel günler
- Yöresel el sanatları; halı, kilim gibi dokumalar, toprak işleme, ağaç işleme, bakır işleme, taş işleme, mücevher sıralanmıştır.
- Türk folkloru’dur. Bu sıralanan kültürel değerlerin bir veya daha fazlası, günümüzde turizm kapsamında görülen, incelenen değerleri oluşturmaktadır.

2. İki Antik Kentin Kültürel ve Kırsal Turizm Açısından Değerlendirilmesi

Çalışma konusunu oluşturan Şuayb ve Dara antik kentlerinin yer aldığı Şanlıurfa ve Mardin kentleri de tarihi ve kültürel geçmişleri ve zenginliklerinden dolayı kırsal ve kültürel turizm açısından önemli bulunmuş ve incelenmişlerdir.

2.1. Şanlıurfa ve Şuayb Antik Kenti

İnsanlara şehirler kurmayı öğreten ve onun devrinde 180 şehir kurduğu rivayet edilen eski Yunanlılardan Enoch’un (aslında Enoch’un Hermes, İdris Peygamber ve aynı zamanda Uhnud, adıyla da bilindiği ve bu dört isimde aynı kişiye ait olduğu kabul edilmektedir.) kurduğu en küçük

kentin Urfa olduğu söylenilmektedir. Yine anlatıldığına göre Nemrut, Nuh tufanından sonra Babil’de üç kent inşa etmiştir. Urfa da bu kentlerden biridir. Rivayete göre Urfanın ilk adı Arach iken, daha sonra Erech denilmiş, Ermenilerce Orhai, Süryani kaynaklarında Urhay, zaman süreci içinde Seleukoslardan Edessa, Araplardan El- Ruha isimlerini almıştır³. Sümerce ise “balıklı şehir/balıklı yer” anlamına da gelen . URU.HA/URU.KUA olarak adlandırılmıştır. (Sümerce HA/KUA “balık” URU ise “şehir” veya yer anlamındadır) . Zamanla Uruha, Urha ve Urfa haline dönüşmüştür (Kürkçüoğlu ve Erkol, 2012: 10).

Tarihi geçmişinden dolayı birçok medeniyete ev sahipliği yapan Şanlıurfa şehri, Ülkemizin Güneydoğu Anadolu Bölgesi’nde yer almaktadır. Şanlıurfa kentinin komşuları, Gaziantep, Adıyaman, Diyarbakır, Mardin ve Suriye’dir. Coğrafi açıdan bir çok ovayı (Halfeti, Bozova, Hilvan Harran, Suruç ve Viranşehir) bünyesinde bulunduran bu kentin yine içinde ve çevresinde de bir çok su kaynağı (Fırat Nehri ve üzerinde yer alan Atatürk, Birecik ve Kargamış Barajı, kent merkezinde Halil-ür Rahman Gölü ve Aynzeliha Gölü) yer almaktadır.

Coğrafi konumundan dolayı geçmişten günümüze birçok ticari ve tarihi yol üzerinde bulunması nedeniyle önemli bir kent olan Urfa, aynı zamanda farklı medeniyetlerin yaşadığı, değişik kültürlerin kaynaştığı bir alan özelliğine de sahip olmuştur. Tarihte Roma/Bizans, Arap, Selçuklu, Eyyubi, Karakoyunlu, Osmanlı ve son olarak Türkiye Cumhuriyeti devletlerinin hâkimiyetinde kalmış ve bu kültürlerin etkisiyle de birçok önemli yapılar inşa edilmiş olan şehir, yaklaşık 11.000 yıllık bir geçmişe sahiptir⁴. Şehrin oluşumunda, bu köklü geçmiş de önemli rol oynamıştır. Ayrıca, bu kentte üç büyük dine mensup insanların da geçmişte bir arada yaşamaları, kültürel mirasın önemini daha da artırmıştır.

Dini açıdan da adından sıkça söz edilen kentte, Hz İbrahim’in ateşe atıldığı rivayet edilen balıklı göl başta olmak üzere, pek çok camii, türbe, han, ticaret alanı vb tarihi eserler yer almaktadır. Şehirde merkezinde yer alan tarihi eserler dışında, kentin çevresinde yer alan antik kentleri de son derece önemlidir.

Tarihteki en eski ibadet merkezi olan Göbeklitepe, M.Ö. 10 bine uzanan tarihi ile bunlardan ilkidir. Şanlıurfa’nın Örencik köyü mevkiinde Tek Tek Dağları’nın eteğinde bulunmaktadır. Yaklaşık 1995 yılından günümüze kadar yapılan arkeolojik kazılarla gün yüzüne çıkarılmaya başlanmıştır (Şekil 2). Bu bağlamda Göbeklitepe UNESCO tarafından 2011’de Dünya Mirası geçici listesine alınmış ve kalıcı listeye 2018 yılında girmiştir.

3 <https://sanliurfa.ktb.gov.tr/Eklenti/22174,sanliurfa-tarihi.pdf> (Erişim Tarihi: 10.10.2019)

Bu tarihi yerleşim, dünyanın bilinen en eski költ yapılar topluluğudur. Günümüzde 6 yapı topluluğu kazılarla ortaya çıkarılmıştır. Bu yapıların ortak özelliği, yuvarlak planda dizilmiş ve araları taş duvar şeklide örülmüş, T formundaki 10-12 dikilitaş olması ve merkezde ise daha yüksek boyutlardaki iki adet dikili taşın karşılıklı olarak yerleştirilmiş olmasıdır. Dikilitaşların çoğunun üzerinde kabartılarak veya oyularak betimlenmiş çeşitli hayvan insan, el, kol ve soyut semboller yer almaktadır⁴.

Şekil 2: Şanlıurfa Göbeklitepe Költ Yapılar Topluluğu

Diğer bilinen bir antik kent Harran'dır. Tarihi MÖ 5000'li yıllara kadar uzanan bu yerleşmenin üzerinden binlerce yıl süresince, Anadolu'dan Mezopotamya'ya, Mezopotamya'dan Anadolu'ya olan ticaret akışının yapılmış olması bu tarihi kentte zengin bir birikiminin oluşmasına neden olmuştur (5). İçinde bulunan kalesi, mabetleri, astronomi kulesi ve konik kubbeli evleri ile Harran, Şanlıurfa'nın en önemli yerleşmelerinin başında gelmektedir (Şekil3).

4 <https://sanliurfa.ktb.gov.tr/Eklenti/22174,sanliurfa-tarihi.pdf> (Erişim Tarihi: 10.10.2019)

Şekil 3: Tarihi Harran Yerleşimi⁵

Bilinen bilinmeyen, bilinip gün yüzüne çıkarılamayan birçok eseri bünyesinde bulunduran bu kent, sadece tarihi değerleri ile değil, yaşam tarzının ve kültürün geçmişten günümüze değişmeden yaşandığı bir yerleşimdir. Kentin bilinmeyen veya tanınmayan, Dünya Kültür Mirası Listesine aday olacak Antik kentlerinden biri de Şuayb kentidir.

2.1.1. Şuayb Antik Kenti ve Şuayb Peygamber

Şuayb Antik Kenti, Harran'dan 37 km, Şanlıurfa'dan 88 km uzaklıkta yer alan Özkent köyü içinde bulunan tarihi harabelere denilmektedir. Geniş bir alana yayılan ören yerinin surlarla çevrili olduğu ve Roma devrinde inşa edildiği sanılmaktadır. Şuayb Antik Kenti ile ilgili yapılmış bilimsel bir çalışmaya ulaşılamadığından dolayı, kentle ilgili bu çalışma kapsamında verilen bilgiler, tamamen tahmin ve düşüncelerden ibaret olmaktadır.

Halk arasında Şuayb Peygamberin bu kentte yaşadığına ve vefat ettiğine, kentin adının da Şuayb Peygamberden geldiği söylenmektedir. Musa Peygamberin sihirli asasını Şuayb Peygamberden bu kent yakınındaki Soğmatar kenti civarında aldığına ve hatta burada bir içme suyu kuyusu açtığına yerel halkça inanılmaktadır. Şuayb Peygamber, hem Kuran-i Kerimde, hem de Tevrat'ta adı zikredilen önemli bir yere sahiptir. Musa Peygamberin kayınpederi ve Tevrat'ta geçen "Jethro" (İbranicesi Yitro) ile aynı kişi olduğu sanılmaktadır. İnanışa göre ahlaki değer yargıları zayıf olan Medyen halkını, doğru yola döndürmek için gönderilmiştir. Bu antik kentte, Şuayb Peygamberin evi ve ibadet mekanı olduğu düşünülen, halk arasında Şuayb Peygamber Makamı olarak bilinen ve ziyaret edilen, günü-

⁵ <https://sanliurfa.ktb.gov.tr/TR-164354/harran.html> (Erişim Tarihi: 12.10.2019)

müzde kadınların cuma günleri kullandığı mescid şeklinde bir de mağara bulunmaktadır (Şekil 4).

Şekil 4: Şuayb Peygamberin Makamı Olduğu Rivayet Edilen Mağara

Görenler tarafından gerek konumu, gerekse de mimari dokusu açısından “Güneydoğu’nun Efes’i” olarak tanımlanan Şuayb Antik Kenti, M.S. 4-5. yüzyıla tarihlenen Geç Roma dönemine ait bir yerleşim yeridir. O dönemlerde Roma imparatorluğu için ekonomik büyüme savaşmakla elde ediliyordu. Savaş kazanmak ise, imparatorluğa yeni kaynaklar, ganimetler, topraklar, köleler ile birlikte gelecek garantisi ve ticarete büyüme imkânı demektir. Roma döneminde ele geçirilen topraklar, çoğu zaman emekli askerlere verilir⁶.

Roma döneminde kentlerin kuruluş biçimi üç şekilde olmaktadır (Aslan, 2019: 6; Ceylan, 2018: 12).

1. Sisteme içselleştirilmiş kentler: bunlar işgal edilmiş ülkelerdeki kentler olup organik dokuya sahipler

2. Koloniler: Boş alanlarda kurulmuş, emekli askerlerin yerleştirildiği kentler olan bu yerleşimlerde ızgara dokuya sahip kent planları mevcuttu. Bu kentlerden biri olarak Şuayb kenti gösterilebilir.

3. Garnizon kentleri: sınır boylarındaki askeri karakolların çevresinde büyümüş kentlerdir, bunlar da ızgara dokuya sahiptir.

Harran’a 37 km uzaklıktaki antik kent, tipik Roma Koloni kentleri şeklinde olmakla beraber, günümüzde harabe şeklinde olan yapılardan, ev olduğu düşünülen yapıların etrafının duvarlarla çevrili, üçgen alınlıklı ve

6 <https://docplayer.biz.tr/2658828-Roma-imparatorlugu-roma-kentler> (Erişimtarihi:10.10.2019)

çatılı şekilde yapıldığı sanılmaktadır. (Şekil5)

Şekil 5: Şuayb Kentinde Üçgen Alınlıklı Harabe Konumundaki Yapı Girişleri

Antik kenttin tepelik alana kurulmasının güvenlik nedeniyle çevreye hâkim olması amacıyla yapıldığı düşünülmektedir. Tepelik alanın verdiği imkânla, neredeyse yan yana gelecek şekilde pek çok mağaraya rastlanmaktadır. Kentte yaşayan kişilerin deyimiyle 2000 üzerinde mağara olduğu, son yıllara kadar köy halkının bu mağaralarda yaşadığı belirtilmiştir (Şekil 6). Zeminden 150-200 cm aşağıda olan genelde 5- 6 basamakla inilen mağaraların içinde eşya, kandil vb koymak için bazı nişler de yer almaktadır (Şekil 7). Günümüzde bu alanda yaşamını sürdüren insanlar, bu mağaraları depo, ahır, wc gibi kullanmaktadır. Özellikle depo amacıyla evin bir parçası olarak kullanıldığından, halkın çoğunun evi bu mağaraların hemen üzerinde veya yanında yer almaktadır (Şekil 8).

Şekil 6: Şuayb Kentinde Bir Mağara Girişi

Şekil 7: Kentteki Mağaraların Bazılarının İç Kısmı

Şekil 8: Mağaraların Üzerinde Yapılan Evler

Mağaraların birinde, eski dönemlerden kaldığı sanılan duvar resmine de rastlanmaktadır. İnsan ve hayvan resimleri olduğu sanılan bu mağara için konu uzmanlarınca yeterli inceleme yapıldığında, buranın önemi daha da anlaşılacaktır (Şekil 9).

Şekil 9: Mağaralardan Birinde Yer Alan Duvar Resmi

Bütün Roma kentlerinde olan Nekropolün (mezar yapıları)bu kentte de mağaralar halinde olduğu sanılmaktadır. Kentteki mağaraların bazıları mezar olarak kullanıldıysa da bazılarının barınma, depolama, belki de ibadet için oyulduğu tahmin edilmektedir. Kalker taşı özelliğinde olan kayaların kolay oyulması, pek çok mağara yapılmasına imkân sağlamıştır. Aslında bu mağaralar arasında geçişler olduğunun yöre halkı tarafından söylenmesi, burada bir yeraltı kenti(mağara kenti) olabileceği görüşünü de akla getirmektedir. Bu mağaralardan çıkarılan taşların, antik kenti oluşturan yapı malzemesi olarak kullanıldığı düşünülmektedir. Oldukça büyük boyutlarda kullanılan bu taşlardan yapılan bazı yapı öğeleri, kapı ve pencere kenarları, kemerler, duvarlar ve sütunlar (Şekil 10) hala ayakta kalmaktadır.

Şekil 10: Kentte Ayakta Kalan Yapı Elemanları

Antik kentte, ayrıca saray gibi kamu yapısı, kale, hizmet yapıları, sarnıçlar, ticaret yapıları, hamam, tapınak, sağlık yapıları gibi bütün Roma

kentlerinde bulunan yapıların da bulunduğu tahmin edilmektedir (Arlı, 2014: 27). Ancak bu alanda yapılacak kazı ve bilimsel çalışmalar ile kesin verilere ulaşıla bilinir.

2.2. Mardin ve Dara Antik Kenti

Mardin kenti, arkeolojik, etnografik, mimari, tarihi ve görsel değerleri ile bölgenin en önemli ve estetik kentlerinden biridir. M.Ö.4500'den itibaren yerleşime açılan Mardin, geçmişte bünyesinde yaşayan pek çok medeniyetin izinin görüldüğü tarihi yapıyı kapsayan açık hava müzesi gibi olan bir kenttir. Kent Subarilerden başlayan, Sümer, Akad, Babil, Mitaniler, Asur, Pers, Roma, Bizans, Araplar, Selçuklu, Artuklu ve Osmanlı dönemine kadar birçok medeniyete ev sahipliği yapmıştır⁷. Mardin, geçmişin her açıdan his edildiği, taş sokaklarında dolaşanlara geniş bir tarihsel perspektif sunan etkileyici bir kenttir (Alioğlu, 2000: 8).

Kaynaklarda: halkın çoğunun da bugün söylediği gibi, Mardin'in adı, kaleler anlamına gelen, "Merdin" diye geçer. Kente bu adın verilmesinde çevrede yer alan bir çok kalenin neden olduğu sanılmaktadır. Birçok medrese, manastır, cami ve kiliseyi bünyesinde bulduran Mardin kenti, aynı zamanda farklı inançların birlikte hoşgörü ile yaşadığı kenttir. Eğimli bir alana kurulan kentin tarihi ve geleneksel evleri, teras ev şeklinde bir yerleşim ile, birinin çatısı diğerinin terası gibi kullanılarak, hem iklime, hem de çevreye uyumlu olarak geçmişten günümüze gelmişlerdir (Şekil 11). Yapı malzemesi olan kalkerin kolay işlenmesi sonucu taşların her biri sanat eseri şeklinde süslemelerle biçimlenmiş pencere ve kapılar, bazen avluya bazen de sokağa açılmıştır. Eğitim nedeniyle evin avlusuna farklı sokaklara açılacak şekilde kapılar yerleştirilmiştir. Avlusu, işlemeli taşları, sarıcı, eyvanı ve eğime göre kademelenmesi ile Mardin evleri günümüzde mimari açıdan halen örnek olacak ender örneklerdir (Karagülle, 2009; Şimşek, 2013; Alioğlu, 2000: 27).

Evlerin dışında Kasımiye Medresesi, Ulu Camii, Kırklar Kilisesi gibi örnek verilebilecek onlarca tarihi ve kente özgü nitelikteki yapıyı bünyesinde bulduran Mardin, Kent Peyzajı ile UNESCO Geçici Dünya Miras Listesinde yer almaktadır. Mardin'in çevresinde de pek çok antik sit alanları bulunmaktadır. Bunlardan biri de Dara Antik kentidir.

⁷ <https://mardin.ktb.gov.tr/TR-56552/mardin-tanitim-filmi.html>, (Erişim tarihi: 11.10.2019)

Şekil 11: Mardin Evleri⁸

2.2.1. Dara Antik Kenti

Dara, günümüzde Mardin-Nusaybin yolunun (tarihi ipek yolu) 9 km doğusunda, Mardin şehrinin de 30 km güneydoğusunda yer alan antik bir kenttir (Can ve Erdoğan, 2011: 347). Üç Farklı Dinin Ortak Nekropolü; Süryaniler, Zerdüşter ve Türk Kümbetleri ile Dara, Mardin Nusaybin'e bağlı adıyla anılan köyü kapsamaktadır. (Şekil 12). Ancak bu köyün içinde Mezopotamya kültürüne ait çok önemli ve değerli kadim bir kent olarak yer almaktadır⁹.

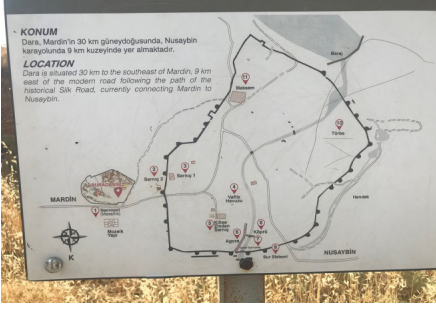
M.Ö 300 yılında Persler tarafından kurulan kent olan Dara kentinin adının nereden geldiği kesin olarak bilinmese de, bazı kaynaklarda Pers kralı 3. Darius'dan (MÖ 336-330) geldiği düşünülmektedir (Can ve Erdoğan, 2011: 348). Dara, yolların kesiştiği bir noktada Kuzey Mezopotamya'nın sınır karakolu olmasının yanı sıra asırlarca ticaret ve din merkezi olmuş bir ören yeridir.

Bilimsel araştırmalara göre Dara, Roma İmparatoru I. Anastasius'un (491-518) isteği doğrultusunda, Doğu Roma İmparatorluğu'nun doğu sınırını Sasaniler'e karşı korumak amacıyla "Anastasiopolis" adıyla, 6'ncı yüzyıl başlarında (507 yılında), bir garnizon kenti olarak kurulmuştur. Roma döneminde garnizon kentleri, sınır boylarındaki askeri karakolların çevresinde büyümüş kentlerdir, bunlar da ızgara dokuya sahiptir.

8 <https://www.mardinlife.com/Bir-Huzur-Vahasi-Mardin-haberi-19358> (Erişim tarihi: 11.10.2019)

9 <https://kvmgm.ktb.gov.tr/TR-44122/mardin-muze-mudurlugu.html> (Erişim tarihi: 11.10.2019)

Şekil 12: Dara Antik kent planı ve Nekropol alanı

Şehir askeri amacının yanı sıra, sivillerin de yaşayabileceği şekilde bir yerleşim yeri olarak da planlanmıştır. Büyük ve güçlü sur duvarları ve farklı amaçlara hizmet eden yapıları ile kent yaşantısı için gerekli temel ihtiyaçları karşılanmıştır. Kentin hemen batısındaki taş ocaklarından çıkarılan bloklar sayesinde kentin çevresi 4 kilometrelik sur duvarları ile çevrelenmiştir. İç kale olarak yapıldığı belirlenen antik kentin içinde ve dışında yapılan kazılarda, birçok yapıya ait kalıntıya rastlanmıştır. Günümüzde de halen devam eden bu kazılar sonucunda 4 kilometrelik sur duvarı sistemi ve surlara ait burçlar, devasa boyutta sarnıçlar (Şekil 13), konutlar, su kanalları, köprüler, barajlar, maksem (ana su deposu), kiliseler, vaftizhane, kaya mezarları, mezar yapıları, taş ocakları, su bendi gibi kalıntılar, saray ve mağara evler bulunmuştur¹⁰.

Antik kentte kazı çalışmaları halen devam etmekte olduğundan, sadece Nekropol denilen alan ziyarete açılmıştır. Dara antik kentin dışında 'Nekropol' denilen mezarlık alanında, dünyada ender görülen özellikte büyük bir galeri mezarlığın yer almaktadır. Bu galeri mezarlığın, 591 yılında sürgünden dönen Romalı askerler tarafından, 573 yılında yapılan büyük savaşta ölen Romalı savaşçılara ait kemiklerin toplanıp getirilmesi ve biriktirilmesi ile yapıldığı düşünülmektedir.

Kentin batısında taş ocağı olarak kullanılan geniş alanlarda, taş kesimi ve çıkarılması ile oluşan düzgün mekânlar mezarlıklara dönüştürülmüştür. Ana kayanın yontulması ile oluşturulan kaya mezarlar, kentin en etkileyici yapılarından biridir. Pagan kültüründe kayadan doğduğuna inanılan Tanrı Mitra'ya ithafen, ölümler, kayaya oyulan mekânlara yeniden doğuş inancı ile gömülürdü. Hristiyanlığa geçmelerine rağmen, Dara halkı, pagan geleneklerine ve bu oda mezarlara çoklu gömü yapma geleneğine bir süre daha devam etmişlerdir. Romalılar açısından bu mezarlar, ruhların öteki dünya için mekânlarıdır. Hristiyanlığın yaygınlaşması ile basit sanduka

¹⁰ <http://www.rehbername.com/blog/detay/62/mezopotamya-nin-efes-i-dara-antik-kenti.html> (Erişim tarihi: 10.10.2019)

mezarlara gömülmeler de başlamıştır.(Şekil 14)

Özellikle büyük galeri mezar, tamamen kayaya oyularak üç katlı olarak yapılmış, boyutları, planı ve iç düzenlenmesi ile nekropol alanındaki en dikkat çekici yapıdır. Roma Dönemi'nde, 'Yeniden Diriliş' törenlerinin yapıldığı ve Dünyada başka örneğine rastlanmaya 1400 yıllık üç katlı bu galeri mezarlıkta 3 binden fazla kişiye ait kemikler yer almaktadır. (Şekil 15-16-17).

Şekil 13: Zindan Olarak Kullanılmış Olan Sarnıç¹¹

Şekil 14: Nekropol'deki Kaya ve Sandukalı Mezarlar

¹¹ www.ntv.com.tr/galeri/seyahat/dara-antik, 19.12.2018 (Erişim Tarihi:18.10.2019)

Şekil 15: Nekropol'deki Büyük Galeri Mezarlığın Giriş Kapısı

Şekil 16: Nekropol'deki Üç Katlı Büyük Galeri Mezarlık

Şekil 17: Nekropol'den Görüntüler

2.3. Şanlıurfa-Şuayb ile Mardin-Dara Antik Kentlerinin Benzer ve Farklı Özelliklerinin Araştırılması

Yapılan literatür çalışmaları ve sonrasında yerinde yapılan gözlem ve incelemeler sonucunda, Şuayb ve Dara antik kentleri arasında bazı benzer ve farklı özellikler belirlenmiştir. Belirlenen bu özellikler Tablo 2’de gösterilmiş ve aşağıda kısaca özetlenmiştir.

2.3.1.Şuayb ve Dara Antik Kentlerinin Benzer Özellikleri

Her iki kentin de Roma kenti kategorisinde olması ve genellikle ızgara formunda bir kent planlaması olduğunun gözlenmesi,

Roma ve Pagan dönemine ait eserlerin görülmesi

Her iki kentte de mezarların kayalar oyularak oluşturulması,

Bu antik kentlerde yapı malzemesi olarak kalker taşının hâkim olması söylenebilir.

2.3.2. Şuayb ve Dara Antik Kentlerinin Farklı Özellikleri:

Her ne kadar iki kent de Roma kenti özelliğinde olsalar da Şuayb kentinin emekli askerlerin yaşadığı bir yerleşme iken, Dara kentinin sınır bölgesinde yer alan savunma amacıyla oluşturulmuş garnizon kenti konumunda olması,

Kayaların oyulması ile elde edilen boş alanlar, her iki kentte de mezarlık olarak kullanılmışlardır. Ancak Şuayb kentinde bu mezarlar mağaralar şeklinde iken, Dara da 3 katlı bir galeri mezarlığının da yer alması,

Şuayb kentinin Şuayb Peygamberin yaşamış olduğu rivayetine dayanılarak, halk tarafından kutsal yerlerden biri olarak kabul edilmesi, ancak Dara kentinin dini anlamda böyle bir özelliğinin olmamasına rağmen, 3 katlı galeri mezarlığının halk tarafından saygı duyulması gereken bir yer olarak görülmesi,

Dara antik kentle ilgili uzun yıllardır yapılan kazı ve bilimsel araştırmalarla birçok bilgiye ulaşılrken, Şuayb antik kenti ile ilgili herhangi bir kazı çalışmasına henüz başlanmamış olması ve bilimsel verilere ulaşılamaması farklı özellikler olarak belirlenmiştir.

2.4. Şanlıurfa-Şuayb ile Mardin-Dara Antik Kentlerinin Kırsal ve Kültürel Turizm Özelliklerinin Araştırılması

Kırsal Turizm ile Kültürel turizm bileşenleri bazı noktalarda örtüşmekle beraber, kavramsal açıdan farklı olmaları nedeniyle, Şanlıurfa-Şuayb ile Mardin-Dara Antik kentlerinin kırsal turizm ile kültürel turizm özellikleri ayrı ayrı incelenmiş ve tablolarla açıklanmıştır.

2.4.1. Şanlıurfa-Şuayb ile Mardin-Dara Antik Kentlerinin Kırsal Turizm Özellikleri

Aynı bölgede yer alan Şanlıurfa-Şuayb Antik Kenti ile Mardin-Dara Antik kentleri, Kırsal turizm için gerekli tüm alt yapı ve özelliklere sahip olmaktadır. Kırsal turizmin bileşenleri olarak, kırsal alanlar, kırsal miras, kırsal yaşam ve kırsal etkinlikler olarak belirlenen dört alt başlıkta ele alınan değerler, bu iki kent kapsamında incelenmiştir. Tablo 3’de Şanlıurfa-Şuayb ile Mardin-Dara Antik Kentlerinin Kırsal Turizm Özellikleri tespit edilmeye çalışılmıştır. Her ikisi de Kırsal bir yerleşmede yer alan bu antik kentlerin Kırsal turizm potansiyellerinin belirlenip turizm kapsamında değerlendirilmesi, gerek kırsal, gerekse bölgesel kalkınmaya destek olabilecektir.

2.4.2. Şanlıurfa-Şuayb ile Mardin-Dara Antik Kentlerinin Kültürel Turizm Özellikleri

Kültürel turizm açısından son derece zengin değerlere sahip olan bu iki antik kent, yeterli tanıtım ve alt yapı çalışmalarıyla, Dünya Kültürel Miras listesine girebilecek özelliklere sahip antik ve arkeolojik yerleşmelerdir. Şanlıurfa-Şuayb ile Mardin-Dara antik kentlerinin kültürel turizm özellikleri için, daha önce bahsedilen “Kültürel Değerler” sıralaması ele alınmış ve Tablo 4’de yapılan tespitler belirlenmiştir. Bu belirlemeler ışığında, kültürel turizm bileşenleri olarak tarihi ve arkeolojik eserler, tarihi ve dini merkezler, müzeler, festival ve özel günler, yöresel el sanatları ve folklor ele alınmış, aynı bölgede ve coğrafyada yer almalarına karşın, kültürel açıdan benzer ve farklı yönler iki kent için de ayrı ayrı tespit edilmiştir.

Tablo 2: Şanlıurfa-Şuayb ile Mardin-Dara Antik Kentlerinin Benzer ve Farklı Özellikleri

BENZER ÖZELLİKLER	FARKLI ÖZELLİKLER
Kent planı olarak genel Roma kentleri kategorisindedirler. Şuayb kentinin Romalılar tarafından ele geçirildikten sonra emekli askerlerine verildiği sanılmaktadır. Oysa Dara kenti bir askeri üs şeklinde sınır koruma amacıyla inşa edilmiştir.	Dara sınır/garnizon kenti olması nedeniyle daha çok savunma yapılarına yer verilmiş bir kenttir. Ancak Şuayb kenti ise savunmadan çok yaşamak ve yerleşmek üzerine konumlanmıştır.
Her iki kentte de mezarlar kayalara oyularak yapılmıştır. Dara'da kayalara oyulmuş 3 katlı bir galeri mezarlık ve Nekropol alanı olarak kullanılan, onlarca mağarayı içeren büyük bir alan varken, Şuayb kentinde mezarlıklar sadece mağaralar şeklinde görülmektedir.	Her ikisinde de mezar varken, Şuayb kentinde mezarlar çoğunlukla yer altı mağarası şeklindedir
İki antik kentin yapı malzemesi kalker taşı olarak belirlenmiştir. Atmosfer koşullarına ilk çıktığında işlenebilir veya oyulabilir n yumuşak olan bu taş, daha sonra son derece dayanıklı ve sert konuma geçmektedir.	Şuayb kentinde Şuayb peygamberin yaşadığı rivayetine göre inanç turizmi açısından da önemli bir yeri olabilmektedir.
Her iki kentte de Roma ve Pagan döneminin izleri görülmektedir. Evler, su yapıları, sarnıç, köprü, saray vb her iki antik kentte de mevcuttur.	Dara antik kentinde uzun yıllardır kazılar yapılırken ve çoğu yapı ortaya çıkarılmışken, Şuayb kentiyle ilgili herhangi bir bilimsel çalışma henüz yapılamamıştır.

Tablo 3: Şanlıurfa-Şuayb ile Mardin-Dara Antik Kentlerinin Kırsal Turizm Özellikleri

	TURİZM BİLEŞENLERİ	ŞANLIURFA-ŞUAYB ANTİK KENTİ	MARDİN-DARA ANTİK KENTİ
KIRSAL TURİZM BİLEŞENLERİ	Kırsal Alanlar: Dağlar, göller, nehirler, ormanlar, ova ve yayla köyleri	Şanlıurfa ve çevresinde yer alan Tektek dağları, Fırat nehri, Harran ovası gibi birçok kırsal alan mevcuttur. Ayrıca GAP projesi sonrası bölgede yapılan baraj gölleri ve sulama kanalları da kırsal alanlarda tarım ve hayvancılığın gelişimine katkı sunmaktadır. Şuayb antik kenti de Özkent Köyü olarak bilinen kırsal alanda yer almaktadır.	Mardin ve çevresinde yer alan Karakaş dağı, Dicle nehri, Nusaybin ovası gibi birçok kırsal alan mevcuttur. Ayrıca Dara antik kenti Oğuz köyü olarak bilinen kırsal alanda yer almaktadır. Yine Beyaz su olarak bilinen Çağçağ deresi de yöredeki su kaynaklarından biridir.
	Kırsal Miras: Kaleler, camiler, köyler, endüstriyel ve tarihi yapılar	Şuayb antik kentinin yer aldığı Özkent Köyünde, yerel halkın kullandığı camiiler ile beraber, antik kenti çevreleyen sur yapılarına da ulaşılmıştır.	Dara antik kentinin yer aldığı Oğuz köyünde yerel halkın kullandığı camiiler ile beraber, antik kenti çevreleyen sur yapılarına da ulaşılmıştır.
	Kırsal yaşam: Yerel etkinliklerden el sanatlarına, müzikten beslenme, agro turizm	Abacılık, Bakırcılık, Culhacılık (Bez Oymacılığı), Çulculuk (Semercilik-Palancılık), Keçecilik, Kürkçülük, Saraçlık, Tarakçılık gibi el sanatları ile birlikte Urfa sıra geceleri müzik anlamında önemlidir.	Testi-Çanak-Çömlek, Demircilik, Bakırcılık, Kalaycılık, Kuyumculuk, Gümüşçülük (Telkari), İğne Oyası, Dericilik(Dabbağ), Sabunculuk, Dokumacılık, Şal ü Şapık, Kilimcilik, Semercilik, Keçecilik, Ahşap ve Taş Oymacılığı geçmişten günümüze kadar yapılan el sanatlarıdır. Arap müziği etkisinde kente özgü müzik de geliştirilmiştir.
	Kırsal etkinlikler: Yürüyüş, balık tutma, at binme, avcılık gibi etkinlikler	Baraj ve sulama göllerinde balık tutma, at binme ve avcılık potansiyeli bulunan Şuayb kentinde ve çevresinde yürüyüş rotaları için de imkân bulunmaktadır.	Özellikle Dara kenti yakınlarındaki Beyaz su mesire alanında balık tutmak, yürüyüş yapmak için uygun alanlar bulunmaktadır.

Tablo 4: Şanlıurfa-Şuayb ile Mardin-Dara Antik Kentlerinin Kültürel Turizm Özellikleri

	TURİZM BİLEŞENLERİ	ŞANLIURFA-ŞUAYB ANTİK KENTİ	MARDİN-DARA ANTİK KENTİ
KÜLTÜREL TURİZM BİLEŞENLER	Tarihi eserler: Cami, han, hamam, türbe, su kemeri, tescilli yapı- sokak, anıtsal ağaçlar, çeşme, kervansaray, saat kulesi	Şanlıurfa'nın içinde, çevresinde ve Şuayb kentinde 769 adet tescilli sit alanı ve yüzlerce tescilli yapı yer almaktadır. Göbeklitepe ve Harran kenti Dünya Kültür Mirası Listesindedir.	Mardin'in içinde, çevresinde ve Dara kentinde 216 adet tescilli sit alanı ve yüzlerce tescilli yapı yer almaktadır. Mardin kenti Dünya Kültür Mirası Listesindedir.
	Arkeolojik eserler: Antik kent, kale, sur, tiyatro, hamam, su kemeri, nekropol, akropol, mabed, tapınak, kilise, sarnıç ile yeraltı arkeolojik eserleri	Şuayb kenti antik ve arkeolojik bir kenttir. Bünyesinde sur, nekropol, mağara, tapınak, saray, tarihi ev vb bir çok yapı ve tarihi eserler yer almaktadır.	Dara kenti arkeolojik kazıları devam eden antik bir kenttir. Nekropol, galeri mezarlık, tapınak, saray, sarnıç, zindan, baraj, hamam, tapınak vb yer almaktadır.
	Tarihi dini merkezler: Cami, türbe, manastır, kilise, sinagog, tarihi dini merkezler	Antik kente Şuayb Peygambere ait makamı olarak bilinen mağara, inanç açısından önemli bir yer tutmaktadır. Ayrıca Urfa Peygamberler diyarı olarak bilinir.	Mardin ve çevresindeki kiliseler ve manastırlar, özellikle Süryani dini açısından önemlidir. Üç dinin hoşgörüsü içinde devam ettirildiği bir kenttir.
	Müzeler: Etnografya müzesi, arkeoloji müzesi, açık hava müzesi, özel konulu müzeler	Şanlıurfa Müzesi ve Açık hava müzesi durumundaki Şuayb antik kenti arkeolojik verilerine henüz ulaşılmayan bir hazine şeklindedir.	Mardin müzesi ve Dara antik kentinin kendisi arkeolojik müze konumundadır.
	Festivaller ve Özel günler	Kelaynak Festivali, İso festivali gibi etkinlikler mevcuttur.	Kiraz festivali ve film festivali gibi etkinlikler mevcuttur.
	Yöresel el sanatları: Halı, kilim gibi dokumalar, toprak işleme, ağaç işleme, bakır işleme, taş işleme	Abacılık, Bakırcılık, Culhacılık (Bez Oymacılığı), Çulculuk (Semercilik-Palancılık), Keçecilik, Kürkçülük, Saraçılık, Tarakçılık	Testi-Çanak-Çömlek, Demircilik, Bakırcılık, Kalaycılık, Kuyumculuk, Gümüşçülük (Telkari), İğne Oyası, Dericilik(Dabbağ), Sabunculuk, Dokumacılık, Şal ü Şapık, Kilimcilik, Semercilik, Keçecilik, Ahşap ve Taş Oymacılığı
	Türk folkloru	Halk oyunları, özellikle halay ve grani oyunu ile bilinir.	Halk oyunları, özellikle halay ve reyhani oyunu ile bilinir.

Sonuç ve Öneriler

Dünyada önemli bir kalkınma sektörü olan kültürel turizm ve beraberinde yerel kaynakların kullanımına da imkân sağlayan kırsal turizm için gereken tüm koşullara uygun özellikler sunan Anadolu'nun, her köşesinde bu açıdan büyük ve zengin eserler bulunmaktadır. Artık yerelin, özelin, tarih ve kültürün önemsendiği dünyaya, saklı kalmış değerleri ve zenginlikleri tanıtmak gerekir. Çünkü her ne kadar yerel olsa da bu tarihi kentler ve mimarileri, dünya mirası sayılmaktadır.

Antik kentleri ayağa kaldırmak, ziyarete açmak uzun vadeli, büyük mali kaynak ve emek isteyen bir süreç olmakla birlikte, turizmde önemli çekiciliklerden birini oluşturduğu da kesindir. Höyüklerin, tümülüslerin, kaya mezarlarının, tarihi sitelerin belirlenerek envanterinin yapılması, öncelik taşıyanların turistik amaçlı kullanımının sağlanması, kültürel ve beraberinde kırsal turizmin gelişmesine katkı sağlayacaktır. Bu kapsamda, Güneydoğu Anadolu bölgesinde yer alan, öncelikli olduğu düşünülen Şuayp kenti başta olmak üzere, Dara ve diğer antik kentlerinin bilimsel açılarından incelenmesi, envanterlerinin hazırlanması, tanıtımların yapılması, kent ve bölgenin ekonomik ve kültürel anlamda kalkınması için önem arz etmektedir.

Çalışma kapsamında ele alınan Şuayb ve Dara antik kentlerinin, kırsal ve kültürel turizm potansiyellerinin, başta yerel dinamikler tarafından kapsamlı araştırılması ve incelenmesi, daha sonraki süreçlerde elde edilen verilerin turizm ve kalkınma açısından nasıl kullanılacağına belirlenmesi son derece önemlidir. Bu iki antik kentin, buldukları kentlerin ve bölgenin kalkınma planlarında kırsal ve kültürel turizm kapsamında ele alınması ve önemlerinin farkına varılarak tanıtımlarının yapılması gereklidir.

Bölge ve kent kalkınma planlamasında turizm sektörü önemli olduğundan, bu kapsamda koruma-kullanma prensibinin geliştirilerek, önceliğin yöre insanına ve yöresel kültüre verilmesi, geleneksel özelliklerin korunması için yerli halkın turizm konusunda bilinçlendirilmesi de çok önemli olmaktadır. Her iki antik kentin sahip olduğu kültür mirasının korunmasını gerektiren pek çok neden ve yöntem vardır. Ancak günümüzde en yaygın olanı ve kabul göreni, orijinal işlevlerinin yeniden kazandırılması ya da turistik işlev verilerek koruyarak-kullanma-yaşatma prensibidir. Bu prensip tüm gelişmiş ülkelerde benimsenmektedir. İngiltere, Almanya, Fransa ve İtalya kentlerinde güzel uygulamalar görmek mümkündür. Bu ülkelerde tarihsel dokusu korunmuş binalar ve sokaklar, turistik işletmelere dönüştürülmüş, nostaljik bir hava verilerek turistlerin ve turizmin hizmetine sunulmuştur. Dolayısıyla, her iki antik kentte yer alan tarihi yapılar ve kül-

türel öğeler, korunarak, yeniden işlev verilerek turizme kazandırılmalıdır.

Dara ve Şuayb kentlerinin kırsal turizm bileşenleri olan kırsal alanlar, kırsal yaşam ve etkinlikler ile kırsal mimari miras, turizm de son derece cazip değerler oluşturmaktadır. Yine çalışma kapsamında irdelenen kültürel miras bileşenleri de bu kentlerde turizmin gelişmesi için artı değerlerdir. Bu bileşenlerden tarihi ve arkeolojik eserlerin belirlenmesi, onarılması, gerekiyorsa restorasyonlarının yapılması, kendi işleviyle veya yeni işlevle kullanıma açılması, mevcut değerlerin ve kaynakların kullanımı açısından da son derece uygundur. Böylesi bir uygulama ile, özellikle Urfa ve Şuayb kentinin inanç turizmi açısından önemi daha da artacaktır. Aynı şekilde üç farklı dine ev sahipliği yapan Mardin ve beraberinde Dara antik kenti de bu kapsamdaki gezi rotaları için giderek değer kazanacaktır.

Kırsal ve kültürel turizm rotalarına bu iki kentin dâhil edilmesi için kamu-özel sektör işbirliği içinde yerel yönetimlerin, sivil toplum kuruluşlarının ve diğer ilgili kurum ve kuruluşların rol alacağı geniş katımlı kültürel turizm yol haritalarının ve politikalarının geliştirilmesi de son derece önemlidir. Bu yol haritalarının düzenlenmesinde kültürel bileşenlerden olan festivaller, özel günler, yöresel sanatlar ve folklorun tanıtılmasının da katkısının büyük olacağı kesindir. Bölgede ve kentlerde belirli zamanlarda düzenlenecek bu aktiviteler, turizmin gelişiminde ve yöre halkının kalkınmasında önemli olacaktır. Farklı kent ve ülkelerde yapılan festival ve fuarlara katılım sağlanıp, bu kentlerin görsel olarak da tanıtımını yapan bazı yöresel ürünlerin, minyatürlerin, tanıtıcı broşür, poster, harita, cd, vb. basılı yayınların hazırlanması da turizmin gelişimi için gerekenlerdendir ve bu kentlere ilgi duyulmasına yardımcı olacaktır.

Sonuç olarak, çalışma kapsamında, aynı bölgede ama farklı iki kent sınırları içinde yer alan Şuayb ve Dara antik kentleri, kırsal ve kültürel turizm açılarından ele alınmıştır. Bu antik kentlerin mimari açıdan benzerlik ve farklılıkları, kırsal ve kültürel turizm bileşenleri ayrı ayrı irdelenmiş, bu konuda çalışacaklar için ön veri olması açısından tablolarla daha görünür olması sağlanmıştır.

Yapılan tüm öneri ve değerlendirmeler ışığında, birbirinden farklı, ama ikisi de tarihi bir çok özelliği bünyesinde bulunduran Şuayb ve Dara antik kentlerinin detaylı ve bilimsel araştırmalar sonunda, ayrıca tanıtımlarının daha iyi ve yoğun yapılması durumunda; UNESCO Dünya Mirası listesine girebilecek kapasiteye sahip olabileceği, turizm açısından da potansiyellerinin artacağı, böylece turizm rotalarına dâhil edilebileceği, dolayısıyla turizmin ekonomik açıdan bölgeye ve ülkeye katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Kaynakça

- Alioğlu, E.F. (2000). *Mardin, Şehir Dokusu ve Evler*. İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları.
- Arınç, P. C. (2002). *Selçuk'ta KùltürTurizmi*, İzmir. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ege Üniversitesi/ Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Arlı, Y. (2014). *Güneybatı Anadolu'da Roma Dönemi Őehirciliđi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Atatürk Üniversitesi/ Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.
- Arslan Kalay, H ve Yıldız, S. (2017). Akdamar Anıt Müzesi'nin (Kilisesi) Tarihsel Süreçleri ve Kùltürel Miras Turizmi Açısından Önemi *BEÜ SBE Dergisi*, 6(1), 121-136
- Aslan, N. (2019). *Roma Dönemi Konut Mimarisinde Avlu Kullanımı Ve Kùltürel Kimlik İliŐkisi: Ephesos, Priene, Aphrodisias, Kremna, Sia, Zeugma Örnekleri IŞığında*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Hacettepe Üniversitesi/ Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Can,B, ve Erdoğan, N.,(2011). Dara Bizans - Sasani Sınırında Bir Garnizon Kenti ve Kazıları. *Anadolunun Zirvesinde Arkeolojisinin 40. Yılı*. Atatürk Üniversitesi/ Edebiyat Fakùltesi, Arkeoloji Bölümünün 40.yılı Armağanı, Erzurum, 347-355
- Ceylan, B, (2018). Antik Dönem Anadolu Kentleri Ve Kent Mimarisi: Antik Kentlerde Kent Ve Yapı Etkileşimi. Erişim: <https://www.academia.edu/10674436>.
- Emekli, G., (2003). Kùltür Mirasının Kùltürel Turizm YaklaŐımıyla Değerlendirilmesi. *EÜ Coğrafi Çevre Koruma Ve Turizm Sempozyumu*. Tam Metni içinde (s.43-49).
- GölbaŐ, A ve Atak, O. (2016). Arkeolojik Potansiyelin Kırsal Turizme Kazandırılması: Ortaca Örneđi, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 9 (47), 1210-1223.
- Karagùlle, C. (2009). *Yerel Verilerin Konut Tasarım Sürecinde Değerlendirilmesi: Mardin Örneđi*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). İTÜ / Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Kürkçüoğlu, S. Ve Erkol, G. (2012). Şanlıurfa Kùltür ve İnanç Turizmi Potansiyelinin Değerlendirilmesi. Erişim: <https://www.academia.edu/28292642>
- Meydan Uygur, S ve Baykan, E. (2013). Kùltür Turizmi Ve Turizmin Kùltürel Varlıklar Üzerindeki Etkileri, Erişim:

dex.com/dosyalar/makale/acarindex-1423913735.pdf

Soykan, F. (2003). Kırsal Turizm ve Türkiye Turizmi İçin Önemi. Ege Coğrafya Dergisi 12(1), 1-11.

Şimşek, N. (2013). *Mardin Geleneksel Konutlarında Değişimin Mekan Dizimi Yöntemiyle İrdelenmesi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İTÜ/ Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

İnternet Kaynakları

<http://www.unesco.org.tr> (Erişim tarihi: 15.10.2019)

<https://kvmgm.ktb.gov.tr/TR-44974/illere-gore-sit-alanlari> (Erişim tarihi: 15.10.2019)

<https://sanliurfa.ktb.gov.tr/Eklenti/22174,sanliurfa-tarihi.pdf> ((Erişim Tarihi: 10.10.2019)

<https://sanliurfa.ktb.gov.tr/Eklenti/22174,sanliurfa-tarihi.pdf> (Erişim Tarihi: 10.10.2019)

<https://sanliurfa.ktb.gov.tr/TR-164354/harran.html> (Erişim Tarihi: 12.10.2019)

<https://docplayer.biz.tr/2658828-Roma-imparatorlugu-roma-kentler>(Erişim tarihi: 11.10.2019)

<https://mardin.ktb.gov.tr/TR-56552/mardin-tanitim-filmi.html>, (Erişim tarihi: 11.10.2019)

<https://www.mardinlife.com/Bir-Huzur-Vahasi-Mardin-haberi-19358>(Erişim tarihi: 11.10.2019)

<https://kvmgm.ktb.gov.tr/TR-44122/mardin-muze-mudurlugu.html> (Erişim tarihi: 11.10.2019)

<http://www.rehbername.com/blog/detay/62/mezopotamya-nin-efes-i-dara-antik-kenti.html> (Erişim tarihi: 10.10.2019)

www.ntv.com.tr/galeri/seyahat/dara-antik, 19.12.2018 (Erişim Tarihi:18.10.2019)